

Inšpirované skutočnými udalosťami.
Strhujúci román o sile pravdy a ničivej moci lží.

Malý klamár

Mitch Albom

Malý klamár

Mitch Albom

Preložila Veronika Goldiňáková

Mitch Albom
THE LITTLE LIAR

Copyright © 2023 by Asop, Inc
All rights reserved.

Cover Design © Milan Bozic
Cover Illustration © Mark Smith
Translation © Veronika Goldiňáková, 2025
Slovak edition © DOT. vydavateľstvo, s. r. o., 2025

ISBN 978-80-69071-57-5

u. fond
na podporu
umenia

Vydanie publikácie z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

*Eve a Solomonovi Nesserovcom a všetkým ostatným, ktorí nosili
čísla na predlaktiach, a tým, ktorí ich ešte stále oplakávajú.*

Neprenasledujú ťa spomienky.
Ani to, čo si napísala.
Ale to, čo si zabudla a čo musíš zabudnúť.
Všetko, čo vo svojom živote musíš zabúdať aj naďalej.

JAMES FENTON, *Nemecké requiem*

Všetko sa zmení, všetko okrem pravdy.

LUCINDA WILLIAMS

Prvá část

1943

„Je to lož.“

Veľký muž mal hlboký a chrapľavý hlas.

„Čo je lož?“ zašepkal ktosi.

„Kam ideme.“

„Berú nás na sever.“

„Berú nás na smrť.“

„To nie je pravda!“

„Je to pravda,“ povedal veľký muž. „Zabijú nás, len čo dorazíme.“

„Nie! Presídľujú nás! Do nových domovov! Počuli ste toho chlapca na nástupišti!“

„Do nových domovov!“ pridali sa ďalšie hlasy.

„Neexistujú nijaké nové domovy,“ trval na svojom veľký muž.

Škripot kolies vlaku umlčal rozhovor. Veľký muž si prezeral mreže zakrývajúce jediné okno v tmavom vozni, ktorý bol určený na prepravu dobytká, nie ľudí. Neboli tam sedadlá, jedlo ani voda. Vnútri sa tlačilo takmer sto ďalších ľudí, hutná masa ľudských bytostí. Stáli tam postarší páni v oblekoch. Deti v pyžamách. Mladá matka si k hrudi prikladala dojča. Len jedna osoba sedela. Tínedžerka si prehodila spodok šiat cez plechové vedro, ktoré dali pasažieri, aby si mohli uľaviť. Tvár si skrývala v dlaniach.

Veľký muž už videl dosť. Utrel si spotené čelo a prepchal sa pomedzi telá k oknu.

„Hej!“

„Pozor!“

„Kam sa trepeš!“

Dostal sa k mrežiam, vopchal hrubé prsty do otvorov a hlasno zabručal. So zvráštenou tvárou začal ťahať.

Ostatní vo vozni zmĺkli. *Čo to robí? Čo ak prídu dozorcovia?* V rohu pri stene stál vychudnutý chlapec menom Sebastian a pozorne sledoval, čo sa okolo neho deje. Spolu s ním tam bola väčšina jeho rodiny, matka, otec, starí rodičia a dve mladšie sestry. Ale keď videl, ako sa muž snaží od okna odtrhnúť mreže, zameral sa na štíhle tmavovlasé dievča pár metrov od neho.

Volala sa Fannie. Predtým než sa začal celý tento chaos, pred tankmi a vojakmi a štekajúcimi psami, predtým než uprostred noci ľuďom búchali na dvere a zhromaždili všetkých židovských obyvateľov v jeho rodných Salonikách, bol Sebastian presvedčený, že je do toho dievčaťa zaľúbený – samozrejme, ak v štrnástich rokoch existuje niečo ako láska.

Nikdy svoje city nevyzradil ani jej, ani nikomu inému. Ale teraz z nejakého dôvodu cítil, ako ho ten pocit zaplavuje, a tak sa na ňu sústredil, zatiaľ čo veľký muž lomcoval kovovou mrežou, až kým sa neoddelila od steny. Posledným mocným ťahom ju strhol a pustil na podlahu. Cez obdĺžnikový otvor sa dovnútra nahrnul vzduch a naskytol sa im pohľad na jarnú oblohu.

Veľký muž nestrácal čas. Vytiahol sa nahor, ale otvor bol primalý. Jeho široký driek sa cezeň neprepchal.

Zoskočil a zanadával. Vozňom sa nieslo mrmlanie.

„Niektu menší,“ zaznel hlas.

Rodičia si pritískali deti. Chvíľu sa nikto nehýbal. Sebastian zatvoril oči, potom sa zhlboka nadýchol, schmatol Fannie za plecía a postrčil ju dopredu.

„Ona sa tam zmestí.“

„Sebastian, nie!“ zvolala Fannie.

„Kde má rodičov?“ spýtal sa niekto.

„Umreli,“ odpovedal ktosi iný.

„Pod' sem, dieťa.“

„Rýchlo, pod'!“

Pasažieri pretlačili Fannie cez dav, potľapkávali ju po chrbte, akoby jej priali veľa šťastia. Dostala sa k veľkému mužovi, ktorý ju zdvihol k oknu.

„Nohami napred,“ prikázal, „keď dopadneš, skrč sa a odkotúľaj sa.“

„Počkajte...“

„Nemôžeme čakať. Musíš ísť teraz!“

Fannie sa natiahla za Sebastianom. Do očí sa mu nahrnuli slzy. *Znovu sa uvidíme*, povedal, ale len v duchu. Bradatý muž, ktorý celý čas mrmlal modlitby, sa nahol dopredu a zašepkal Fannie do ucha.

„Buď dobrým človekom,“ povedal. „Povedz svetu, čo sa tu stalo.“

Spýtavo otvorila ústa, ale prv než stihla niečo povedať, veľký muž ju prestrčil cez otvor a bola preč.

Cez okno zafúkal vietor. Pasažieri na okamih stuhli, akoby čakali, kedy sa Fannie priplazí späť. Keď sa tak nestalo, začali sa tlačiť dopredu. Vozňom sa vo vlnách šírila nádej. *Môžeme sa dostať von! Môžeme odísť!* Tlačili sa jeden na druhého.

A zrazu.

PRÁSK. Výstrel. Potom niekoľko ďalších. Zaškrípali brzdy a cestujúci sa snažili pripevniť kovovú mrežu späť na miesto. Neúspešne. Nedržala. Keď vozeň zastal, dvere sa otvorili dokorán a v oslepujúcom slnečnom svetle stál nízky nemecký dôstojník s pištoľou nad hlavou.

„Halt!“ skríkol.

Sebastian sledoval ruky púšťajúce sa okna ako jesenné lístie padajúce z rozochvenej vetvy. Pozrel na dôstojníka, na pasažierov, na plačúce dievča sediace na vedre a uvedomil si, že jeho posledná nádej sa práve vyparila. V tej chvíli preklíňal jediného chýbajúceho člena svojej rodiny, mladšieho brata Nica, a prisahal, že ho jedného dňa nájde, prinúti ho za všetko pykať a nikdy, ale nikdy mu neodpustí.

Dovoľte mi predstaviť sa

Príbehu na nasledujúcich stranách môžete veriť. Môžete, pretože vám ho rozprávam ja a ja som to jediné, čomu sa na tomto svete dá veriť.

Niektó by povedal, že možno veriť prírode, ale s tým nesúhlasím. Príroda je nestála: niektoré druhy prekvitajú a potom vyhynú. Iní naznačujú, že možno veriť viere. Ale ja sa pýtam: Ktorej?

A ľudia? Nuž. Ľuďom možno veriť jedine to, že sa postarajú sami o seba. V ohrození zničia čokoľvek, len aby prežili, najmä mňa.

Ale ja som tieň, ktorý nemožno predbehnúť, zrkadlo vášho definitívneho odrazu. Môžete sa môjmu pohľadu vyhýbať po všetky svoje pozemské dni, ale ručím vám, že nakoniec sa na vás aj tak pozriem.

Som Pravda.

A toto je príbeh o chlapcovi, ktorý sa ma pokúsil zlomiť.

Roky sa skrýval, počas holokaustu aj po ňom, menil si mená aj životy. Ale musel vedieť, že si ho nakoniec nájdem.

Kto iný by si všimol malého klamára, ak nie ja?

„Aký krásny chlapček!“

Predstavím vám ho prv, než sa začali všetky tie lži. Dívajte sa na túto stránku, kým vás zrak neprenesie do zahmleného podvedomia. Prosím. Tam je. Malý Nico Krispis sa hrá v uliciach gréckych Saloník, inak známych aj ako Solún, mesta pri Egejskom mori, ktorého dejiny siahajú do roku 300 pred naším letopočtom. Popri ruinách starovekých kúpeľov uháňajú električky a konské povozy, na trhu s olivovým olejom je rušno a pouliční predavači ponúkajú ovocie, ryby a koreniny, ktoré ráno vyložili z lodí v prístave.

Píše sa rok 1936. Letné slnko rozpaľuje dlažobné kocky pri slávnej Bielej veži, pevnosti z pätnásteho storočia, ktorú postavili na obranu solúnskeho pobrežia. Z neďalekého parku dolieha veselý džavot detí hrajúcich abarizu – hru, v ktorej dva tímy nakreslia kriedou na chodník kocky, a potom sa pomedzi ne navzájom naháňajú. Ak niekoho chytia, musí zostať stáť na niektorej kocke, až kým ho „neoslobodí“ spoluhráč.

Nico Krispis zostal vo svojom tíme posledný. Naháňa ho starší chlapec Giorgos. Zakaždým, keď sa Giorgos príliš priblíži, chytené deti kričia: „Pozor, Nico!“

Nico sa uškŕňa. Na svoj vek je rýchly. Beží k pouličnej lampe, chytí sa jej, rozkrúti sa okolo nej a uháňa ako vystrelený z praku. Giorgos si pomáha rukami. Naháňačka sa zmenila na preteky. Nico

vbehne do kriedového štvorca presne vo chvíli, keď mu na plece dopadne ruka staršieho chlapca.

„Abariza!“ kričí Nico a deti sa rozprchnu. „*Liberté!* Sloboda!“

„Nie, nie! Dostal som ťa, Nico!“ vyhlásil Giorgos. „Chytil som ťa skôr, než si dobehol.“

Deti stuhnú. Sledujú Nica. Čo bude ďalej? Sklopí zrak k sandálom. Potom sa zadíva na Giorgosa.

„Má pravdu,“ povie napokon, „chytil ma.“

Spoluhráči sklamané vzdychajú. Namosúrene sa rozídu.

„No tak, Nico,“ narieka jeden z nich, „prečo musíš vždy povedať pravdu?“

Ja viem prečo. Vždy zbadám svojho obdivovateľa.

Možno sa teraz pýtate: Prečo sa zaoberať nejakým chlapčatom? Čím môže byť zaujímavý? Neexistujú predsa miliardy životov, o ktorých by mohla Pravda rozprávať, a ktorých dôvernosti zo života na zemi by mohla odhaliť?

Odpoveď znie: Áno. Ale Nicov príbeh je príbehom o dôsledkoch, aký doteraz ešte nikto nerozpovedal. Sú v ňom podvody. Veľké podvody, ale aj veľká pravda, zlomené srdce a vojna a rodina a pomsta a znovu a znovu skúšaná láska. Ku koncu príbehu sa dokonca mihne čarovný okamih, odohrávajúci sa na pozadí nekonečnej tapisérie ľudských slabostí.

Keď tento príbeh dorozprávam, možno si povieť: „To je nemožné!“ Ale práve to je na pravde vtipné: čím neskutočnejšie niečo pôsobí, tým viac ľudí jej chce veriť.

Predstavte si, že Nico Krispis

do svojich jedenástich rokov nikdy nezaklamal.

To priláka pozornosť, prinajmenšom moju. Ak Nico ukradol koláčik z kuchyne, priznal sa, len čo sa ho na to spýtali. Ak sa ho mama

spýtala, či je už unavený, priznal, že je, aj keď ho potom poslala skôr do postele.

Ak nevedel odpovedať učiteľovi na otázku, vždy dobrovoľne priznal, že si nespravil domácu úlohu. Ostatní žiaci sa jeho úprimnosti smiali, ale Nicov starý otec Lazarre, ktorého vnuk obdivoval, ho pomerne skoro naučil, aká som vzácna. Keď mal Nico ešte len päť rokov, sedeli blízko prístavu, dívali sa na záliv a majestátnu horu Olymp.

„Kamarát mi povedal, že tam hore žijú bohovia,“ prehodil Nico.

„Existuje len jeden Boh, Nico,“ vysvetlil mu Lazarre. „A nežije na hore.“

Chlapec sa zamračil. „Prečo to potom povedal?“

„Ľudia toho nahovoria. Niečo je pravda. Niečo lož. A ak sa niektoré lži opakujú dosť dlho, ľudia im uveria.“

„Nikdy nesmieš klamať, Nico.“

„Nebudem, nano.“

„Boh sa vždy pozerá.“

O Nicovi Krispisi by ste mali vedieť tieto tri veci:

- 1. Mal výnimočné nadanie na jazyky.**
- 2. Dokázal nakresliť takmer čokoľvek.**
- 3. Bol podmanivé dieťa.**

Tretia vlastnosť sa čoskoro ukáže ako dôležitá. Nico bol obdarený tými najlepšimi črtami svojho vysokého, svalnatého otca trafikanta a svetlovlasej matky, ktorá dobrovoľne vypomáhala v miestnom divadle v nádeji, že sa dostane na javisko. Netvrdím, že si človek zaslúži uznanie za svoje fyzické črty, ale môžem vám povedať, že nech ste sa už narodili s akoukoľvek tvárou, Pravda ju skrášli.

Mám charakteristické črty.

Nico mal ten vzhľad vpísaný v tvári takej krásnej, až sa cudzí ľudia zastavovali a obdivovali ho. „Aké krásne dieťa!“ hovorievali a štípali mu líca alebo bradu. Niekedy dodali: „Nevyzera ako Žid.“ Aj to bolo počas vojny dôležité.

Ľudí si však zväčša nepodmanil kučeravými svetlými vlasmi, žiarivými modrými očami ani plnými perami, ktoré mu zakrývali rovné biele zuby, ale svojím čistým srdcom. Nebolo v ňom ani stopy po klamstve.

Bol to chlapec, ktorému sa dalo veriť.

O nejaký čas ho ľudia vo štvrti začali volať Chioni, čo po grécky znamená sneh, pretože sa zdal taký nedotknutý pozemskou zvrátenosťou. Ako by mi mohlo také stvorenie prekĺznuť bez povšimnutia? Vo svete plnom lží sa úprimnosť blyští ako strieborná fólia na slnku.

Ostatní účinkující

Aby bol Nicov príbeh úplný, musím spomenúť ďalšie tri osoby, ktorých osudy sa budú neustále vinúť jeho nevšedným životom.

Prvou z nich je jeho brat. Už ste sa s ním stretli vo vlaku. O tri roky starší, tmavovlasý a omnoho vážnejší Sebastian sa usiloval byť dobrým synom, zatiaľ čo v sebe prechovával závisť staršieho brata k rozmaznávanému mladšiemu súrodencovi.

„Prečo už musíme ísť spať?“ mrnčal Sebastian.

V preklade hovoril: *Prečo môže byť Nico hore tak dlho ako ja?*

„Prečo musím dojesť polievku?“

V preklade hovoril: *Prečo Nico nemusí?*

Starší brat bol kostnatý a nesmelý, zatiaľ čo mladší bol pružný, ohybný a uvoľnený. Kým Nico neraz zabával rodinu smiešnym napodobňovaním, zamračený Sebastian sa krčil pri okne s knihou na kolenách.

Bol Sebastian rovnako úprimný ako Nico? Nanešťastie nie. Klamal o bežných veciach: či si vyčistil zuby, či zobral otcovi zo zásuvky pár mincí, či dával pozor v synagóge, a počas dospievania klamal aj o tom, prečo trávil toľko času v kúpeľni.

Napriek tomu bol starší chlapec hlboko oddaný rodine, matke Tanne, otcovi Levovi, starým rodičom Lazarrovi a Eve, mladším sestrám – dvojičkám – Elisabet a Anne, a áno, keď to inak nešlo, tak aj svojmu mladšiemu bratovi Nicovi, s ktorým sa pretekali cez

trh s olivovým olejom, alebo v plávaní popri pobreží na východnej strane mesta.

Lenže najhlbšiu oddanosť si ponechal pre dievča menom Fannie.

Fannie je tretou osobou v príbehu o malom klamárovi. Pred jazdou vlakom, ktorá jej navždy zmenila život, bola zakríknutým dvanásťročným dievčaťom, takmer mladou ženou. Mala iskrivé olivové oči, plné pery, nesmelý úsmev a štíhlu mladú postavu. Kvitla do krásy a kučeravé havranie vlasy jej splývali na úzke plecيا.

Fannin otec, vdovec menom Šimon Nahmias, vlastnil lekárňu na ulici Egnatia, a jeho jediná dcéra mu pomáhala usporadúvať tovar na policiach. Sebastian často navštevoval obchodík a tvrdil, že potrebuje niečo pre matku, ale v duchu dúfal, že sa mu podarí byť s Fannie chvíľu osamote. Aj keď sa poznali celý život a ako deti sa spolu hrali, v posledných mesiacoch sa medzi nimi čosi zmenilo. Sebastianovi zovrelo žalúdok zakaždým, keď sa naňho pozrela. Zračali sa mu potiť ruky.

Nanešťastie, Fannie jeho náklonnosť neopätovala. Keďže bola mladšia, navštevovala rovnakú triedu ako Nico a sedela rovno za ním. V deň po svojich dvanástych narodeninách si obliekla nové šaty, ktoré jej otec kúpil ako darček. Nico sa na ňu usmial a ako vždy, úprimne ju pochválil: „Dnes ti to pristane, Fannie.“

Od tej chvíle si získal jej srdce.

Veď vravím, že mám istý vzhľad.

Ale dobre. Dopredstavujme postavy a vráťme sa do vlaku, ktorý v lete 1943 uháňal zo Saloník cez strednú Európu. Dnes si už mnohí neuvedomujú, že nacisti v snahe ovládnuť kontinent napadli Grécko a vyhlásili túto horúcu krajinu za svoju. Alebo že Saloniki boli pred vojnou jediným prevažne židovským mestom v Európe, a tak sa z neho stal ľahký cieľ pre nacistov a ich jednotky *Schutzstaffel*, teda SS. Urobili tam to, čo robili v Poľsku, v Maďarsku, vo Francúzsku a všade inde: zhromaždili židovských občanov a odviezli ich na smrť.

Konečnou stanicou vlaku zo Saloník bol vyhladzovací tábor s názvom Auschwitz-Birkenau. Ten veľký muž mal pravdu. Aj keď mu to nijako nepomohlo.

„Halt!“ zopakoval nemecký dôstojník a predieral sa pomedzi pasažierov, až kým nedošiel k oknu. Mal nízku postavu, hrubé pery a také ostré črty tváre, akoby na nej neostala prebytočná koža, ktorá by mohla zjemniť jeho vystupujúcu bradu či vypuklé líčne kosti. Zbraňou ukázal na mrežu na podlahe.

„Kto to bol?“ spýtal sa.

Všetci sklopili zrak. Nikto neprehovoril. Nemec nadvihol mrežu a skúmal jej ostré rohy, potom zdvihol pohľad na bradatého muža, toho, ktorý povedal Fannie, aby bola dobrým človekom a povedala svetu, čo sa tu deje.

„Boli ste to vy, pane?“ zašepkal Nemec.

Skôr než stihol bradatý muž odpovedať, vojak mu šmaril mrežu do tváre a oškrel mu ňou pokožku na nose a lícach. Bradatý muž skríkol od bolesti.

„Spýtam sa znovu. Boli ste to vy?“

„Nebol!“ skríkla žena.

Nemec sledoval jej pohľad k veľkému mužovi, ktorý mlčky stál pri diere namiesto okna.

„Ďakujem,“ povedal Nemec.

Zdvihol pištoľ a strelil veľkého muža do hlavy.

Krv sa rozšplechla po stene a veľký muž sa zviezol na zem. Ozve- na výstrele prikovala pasažierov na mieste. Pravda bola (a ja by som to mala vedieť), že v tom vagóne bolo dosť ľudí na to, aby sa na nemeckého dôstojníka vrhli, premohli ho a zneškodnili. Lenže v tej chvíli ma nevideli. Videli len to, čo im Nemec chcel ukázať. Že to on, nie oni, bol pánom ich osudu.

„Chcete ísť von týmto oknom? Dobré, jedného z vás pustím,“ vyhlásil. „Koho by som si mal vybrať?“

Prešiel pohľadom po celom vagóne a prezeral si ustarostené tváre pred sebou. Nakoniec ním spočinul na mladej žene stískajúcej dieťa.

„Ty. Chod’.“

Žena vydesene blúdila pohľadom po vagóne. Pomaly podišla k otvoru.

„Počkaj. Najprv mi daj dieťa.“

Žena stuhla. Pritiahla si batola bližšie.

„Počula si, čo som povedal?“

Namieril jej zbraň na nos a voľnou rukou schmatol dieťa.

„Teraz môžeš ísť. Rýchlo! Vylez cez okno.“

„Nie, nie, prosím,“ vzlykala matka. „Nechcem ísť, nechcem...“

„Dávam ti šancu odísť. Nezničili ste okno práve preto?“

„Prosím, nie, prosím, moje dieťa!“

Žena sa zviezla k nohám svojich spoluzajacov. Dôstojník pokrútil hlavou.

„Čo je to s vami Židmi? Najprv niečo chcete, a potom zas nie.“

Vzdychol si. „Povedal som, že jeden z vás môže ísť. Musím dodržať slovo.“

Prikročil k oknu, prudko sa zahnal a vyhodil dieťa cez otvor. Zatiaľ čo matka zúfalo zavýjala a ostatní väzni sa triasli, Sebastian ako jediný pozrel dôstojníkovi rovno do očí, dosť dlho na to, aby videl jeho úsmev.

Volal sa Udo Graf.

Je štvrtou dôležitou osobou v tomto príbehu.